

Załącznik do Uchwały Nr XVII/100/16
Rady Gminy Samborzec z dnia 26.02.2016r.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec na lata 2016 – 2019

Samborzec, 2015

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	11
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017	11
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 – 2020	13
4.1.3 Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030	13
4.1.4 Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020	14
4.2 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	15
4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013 – 2016	15
4.2.2 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	16
4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego.....	17
4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w województwie Świętokrzyskim na lata 2015 – 2020	17
4.2.5 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Sandomierskiego. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Sandomierskiego na lata 2014 – 2020.....	17
4.2.6 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa działania.....	18
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	19
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	19
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Samborzec 2007 – 2015.....	19
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Samborzec	20
5.1.3 Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego – Chobrzany	21
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	21
5.2.1 Zarys historii obszaru gminy	21
5.3 Zabytki wpisane do rejestru zabytków	31
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	32
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	33
5.5.1 Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu.....	33
5.5.2 Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach	34

5.5.3 Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżach ...	36
5.5.4 Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach	38
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	40
7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań	42
8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami.....	45
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	46
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	47
10.1 Dotacje krajowe.....	47
10.2 Środki europejskie	52
Aneks	54

1. Wstęp

Gmina Samborzec położona jest na pograniczu Wyżyny oraz Kotliny Sandomierskiej w południowo-wschodniej części powiatu sandomierskiego w województwie świętokrzyskim. Powierzchnia gminy wynosi 8 537 ha, jest to gmina typowo rolnicza. Jest to również rejon interesujący krajobrazowo jak i historycznie, co potwierdzają liczne zabytki architektury i budownictwa. Dlatego szczególnie ważna jest ochrona dziedzictwa kulturowego łączącego w sobie dorobek minionych pokoleń i naszą współczesną działalność, nierozzerwalnie związaną z otoczeniem, w którym żyjemy, określa naszą tożsamość i stanowi świadectwo naszego istnienia dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami nakłada ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Określa ona przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków.

Według art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446), ochrona zabytków należy do samorządu terytorialnego. Artykuł 4 tej ustawy określa działania, które winny podejmować organy administracji publicznej w celu ochrony zabytków. Działania te mają na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy Samborzec w okresie najbliższych czterech lat tj. 2016-2019. Program jest dokumentem o charakterze strategicznym, uwzględniającym w szczególności cele, kierunki działań oraz zadania z zakresu opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446). Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez

samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami, są one następujące:

1) włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z użytkowaniem tych obiektów;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Przepisy prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami są zawarte w następujących aktach prawnych:

1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.)

w przepisach:

- Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

2. Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Precyzuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, stanowi o przedmiocie, zakresie, formie i sposobie ich ochrony (art. 3,4,5). Wymienia zabytki podlegające ochronie i opiece, bez względu na stan zachowania (art. 6.1):

I. Zabytki nieruchome:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, działalność wybitnych osobistości i instytucji.

II. Zabytki ruchome:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje będące zbiorem przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji tworzących je osób,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, w tym militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, w tym urządzenia, środki transportu, maszyny i narzędzia świadczące o rozwoju kultury materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki świadczące o poziomie rozwoju nauki i cywilizacji,
- materiały biblioteczne,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, działalność wybitnych osobistości i instytucji.

III. Zabytki archeologiczne:

- Pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

IV. Nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa określa formy ochrony zabytków (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zwolnieniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa określa obowiązki i zakres działania samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Oprócz wymienionych wcześniej do kompetencji gminy należy:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22, p. 4),
- wprowadzenie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do następujących dokumentów; strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, a także miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego czy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19).

Według ustawodawcy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić, w szczególności ochronę (art. 19):

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych;
- wytyczyć strefy potrzeb w zależności od ochrony konserwatorskiej, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się tam zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą sporządzenia programów opieki nad zabytkami (art. 21).

Gminna ewidencja zabytków powinna zawierać (art. 22, ust. 5):

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2013 poz. 594, ze zm.).
- W art. 7 ust. 1, pkt 9 stwierdza, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j Dz. U. 2012 nr 647, z późn. zm.).
- W art. 1 Ustawy wymienia się czynniki i elementy uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego, w tym „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.
- Uzupełnieniem tej zasady jest art. 10, w którym mowa jest o uwarunkowaniach wynikających z „(...) wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”, które należy uwzględnić w studium. Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny m.in. określać „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (ust. 2, pkt 3 i 4).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409).
- W art. 5 ust. 1, pkt 5 podkreśla się, iż projektowanie i budowa obiektów budowlanych wraz ze związanymi z nimi urządzeniami zapewniać musi „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.
- Art. 39. ust.1 Reguluje problem wnoszenia nowych obiektów na obszarze wpisanym do rejestru zabytków oraz przekształcania samych zabytków, które to roboty wymagają uprzedniego pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Rozbiórka wpisanego do rejestru zabytku odbywa się na podstawie dokumentu wydanego przez Generalnego Konserwatora Zabytków, stwierdzającego skreślenie obiektu z rejestru (ust. 2), zaś w przypadku wyburzenia zabytku objętego ochroną konserwatorską na mocy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego - pozwolenie na budowę lub rozbiórkę wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (ust. 3).
- Zgody wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga również umieszczenie wszelkich reklam w obrębie rejestrowych obiektów budowlanych.

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232 z późn. zm.).

W art. 41 wskazuje się, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy” (ust. 2, pkt. 6). W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, w art. 40 mowa jest o nałożeniu obowiązku sprawdzenia, czy decyzja owa uwzględnia „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu” (ust. ust. 3 pkt. 3).

Omówione w art. 49-51 przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko” mogą być istotne z uwagi na budowę wież telefonii komórkowej oraz farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, w tym na przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2013 poz. 627 z późn. zm.).

Art. 5, pkt. 21 wprowadza definicję terenów zieleni, jako m.in. „(...) parki, zieleńce, promenady, bulwary (...) zabytkowe oraz cmentarze”.

W art. 83, ust. 2 znajduje się informacja na temat zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, które wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Zasada ta dotyczy również drzew owocowych.

Art. 105 traktuje o procedurze powołania i charakterystyce parków krajobrazowych oraz przyrodniczo – krajobrazowych, które stanowią mniej popularną formę ochrony zabytków. W Ust. 4, pkt 1 mowa jest o „wartościach historycznych i kulturowych”, będących jednymi z podstawowych czynników ochrony danego terenu.

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz.U. 2014 poz. 518).

W rozumieniu Ustawy „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” jest jednym z wymienionych w art. 6 celów publicznych.

Art. 13, ust. 4 reguluje problem sprzedaży, zamiany, darowizny lub oddania w użytkowanie wieczyste „nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, a stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek”, które to działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są obiekty wpisane do rejestru zabytków może wiązać się z wprowadzeniem przy określaniu sposobu korzystania nabywcy z tej nieruchomości obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29, ust. 2). Podobnie rzecz się ma w przypadku ustanowienia trwałego zarządu nieruchomości (art. 45, ust. 2a).

Zgodnie z Ustawą trwali zarządcy mogą uzyskać obniżkę o 50% ceny nieruchomości (będącej zabytkiem rejestrowym) lub jej części oraz tożsamą obniżkę opłat. Bonifikata ta może jednocześnie ulegać zmianie.

W przypadku sprzedaży (bądź prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wpisanej w rejestr zabytków prawo pierwokupu przysługuje gminie (art. 109, ust. 1, pkt 4).

9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz.U. z 2012 poz. 406).

Zgodnie z art. 9, ust. 2 Ustawy.. „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań (art. 9a). Szczególne miejsca zajmują w kręgu organizacji kulturalnych tzw. instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogące otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego”(art. 9, ust. 3).

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami (art.9). W myśl tego ustępu opieka nad zabytkami oznacza, poza dbaniem o fizyczny stan zachowania zabytków, również gromadzenie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, jej udostępnianie poprzez organizację wystaw, edukację społeczną, etc.

10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118).

Do strefy zadań organizacje pożytku publicznego (Fundacje i Stowarzyszenia) można zaliczyć działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art.4, ust.1, pkt 16), które wymienione zostają w statucie organizacji. Na rzecz działalności statutowej organizacje takie mogą uzyskać w drodze otwartego konkursu ofert zlecenie na realizację zadania publicznego, związanego w interesującym nas przypadku z ochroną i opieką nad zabytkami, rozumianą zarówno jako dbanie o fizyczny stan zachowania obiektów, jak też ich promocję, popularyzację i działalność edukacyjno – społeczną, opartą o regionalne i ponadregionalne dziedzictwo kulturowe.

11. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, najważniejszym dokumentem określającym politykę państwa polskiego w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami.

Dnia 24 czerwca 2014 roku uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów ustanowiono „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” stanowiący program rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.).

Zgodnie z art. 84 i 85 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Krajowy Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego. Natomiast na podstawie art. 90 ust.2 pkt. 1 niniejszej ustawy obowiązek sporządzenia Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami spoczywa na Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Celem Krajowego Programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Powinny zostać w nim określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie procedur, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej.

W uchwalonym w dniu 24 czerwca 2014 r. Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 określono cele i kierunki działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla organów i jednostek administracji publicznej.

Celem głównym Krajowego Programu jest:

Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Cel szczegółowy 1:

Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

Kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi A i C);
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego;
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską;
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków;
7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych, ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2:

Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3:

Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

Kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005;
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupelnieniem na lata 2004 – 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004- 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. **Celem strategicznym NSRK jest:**

- zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego;
- kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Cele cząstkowe, to między innymi:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- poprawa warunków działalności artystycznej.

4.1.3 Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia

zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokoleniowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1.4 Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (Uchwała Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020”, Monitor Polski poz. 378), wskazano iż dziedzictwo kulturowe stanowi (...) nie tylko przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który winien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Obejmuje ono nie tylko materialne dobra kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową oraz tworzące tożsamość.

Dziedzictwo kulturowe, stanowi nie tylko istotny filar naszej tożsamości narodowej, jako świadectwo historii Polski, ale także odwołując się do tradycyjnej kultury lokalnej, jest nośnikiem, mocnych więzi międzyludzkie i wzorców zachowań, które zostały zachowane w kulturze lokalnej. Istotną częścią dziedzictwa kulturowego w kontekście budowania tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej są zabytki, jako materialne nośniki wartości artystycznych oraz obecne w naturalnym otoczeniu człowieka świadectwa historii wspólnej dla narodu i społeczności lokalnych.

4.2 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013 – 2016

Dokument Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą nr XXIX/524/13 z dnia 25 marca 2013 r. Jest on opracowaniem strategicznym, wieloletnim, który w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami. Najważniejszym założeniem jest ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa świętokrzyskiego w celu zachowania go dla następnych pokoleń oraz budowania na jego bazie tendencji służących rozwojowi regionu, a także integracja społeczności lokalnych przy pomocy poszerzania wiedzy o zasobach dóbr kultury i potrzebie ich ochrony.

Cel generalny to:

Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.

Cele szczegółowe to:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

- Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.
- Ochrona zabytków ruchomych.
- Ochrona zabytków nieruchomych.
- Ochrona zabytków archeologicznych.
- Ochrona zabytkowych układów architektonicznych.
- Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

- Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.
- Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.
- Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmocnienia tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- Kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
- Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

4.2.2 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Obowiązująca dotychczas Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 została przyjęta przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego 26 października 2006 r. na mocy uchwały nr XLII/508/06, jako aktualizacja Strategii, zatwierdzonej uchwałą nr XIV/225/2000 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 czerwca 2000 r.

Określono sześć celów warunkujących, cel trzeci to: Ochrona i racjonalne wykorzystywanie zasobów przyrody i dóbr kultury. Wyznaczono tu priorytety i szczegółowe kierunki działań dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1:

Tworzenie warunków rozwoju turystyki, sportu i rekreacji.

Kierunki działań:

- Rozwój infrastruktury turystycznej, szczególnie infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, małej infrastruktury na pieszych, rowerowych i wodnych szlakach oraz turystyczne zagospodarowanie zbiorników wodnych.
- Wspieranie procesów powstawania lokalnych i regionalnych produktów Turystycznych.
- Podnoszenie jakości usług turystycznych.
- Rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej województwa.
- Oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych.
- Modernizacja i rozbudowa bazy sportowo – rekreacyjnej w regionie.

Priorytet 2:

Ochrona i udostępnianie dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
- Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.
- Poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych.
- Poprawa warunków funkcjonowania bibliotek w szczególności naukowych i akademickich oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych.
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
- Poprawa dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym.

- Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Dokument podkreśla znaczenie dziedzictwa kulturowego, oraz zwraca uwagę na pielęgnowanie tożsamości regionalnej, która wzbogaca kulturę kraju i Europy oraz może wpłynąć na zahamowanie negatywnych aspektów globalizacji i unifikacji.

Podkreślone zostało także znaczenie promowania dziedzictwa kulturowego przez turystykę oraz konieczność kompleksowego przebadania i rozpoznania całości dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, łącznie z badaniami archeologicznymi.

4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w województwie Świętokrzyskim na lata 2015 – 2020

Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2015 – 2020 jest najważniejszym dokumentem dotyczącym gospodarki turystycznej w regionie. Omówiono w niej walory turystyczne województwa świętokrzyskiego. Uznano, iż wszelkie obiekty zabytkowe, muzea, ciekawe miejsca, imprezy kulturalne organizowane w regionie znacznie wspomagają walory naturalne, ponieważ obszar staje się atrakcyjniejszy, kiedy turysta może skorzystać z tego, co oferuje natura, jak również z walorów antropogenicznych wzbogacających teren.

Bogata historia ziem wchodzących w skład obecnego województwa świętokrzyskiego pozostawiła na jego obszarze wiele zabytków z różnych epok, których różnorodność i ranga wzbogacają potencjał turystyczny regionu. Najwięcej zabytków nieruchomych na terenie województwa to obiekty sakralne, mieszkalne i zabytkowe obszary zieleni.

Wśród najważniejszych zabytków i atrakcji turystycznych z terenu gminy Samborzec wymieniono:

- Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela z XIV w. w Skotnikach;
- Zespół parkowo-dworski w Skotnikach z przełomu XVII/XVIII w.

4.2.5 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Sandomierskiego. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Sandomierskiego na lata 2014 – 2020

Wszystkie działania, zarówno podejmowane przez partnerów lokalnych, jak i realizowane przez władze samorządowe, mają służyć poprawie jakości życia mieszkańców oraz wykorzystywania atutów rolniczych, turystycznych, geograficznych i środowiskowych Powiatu Sandomierskiego.

Za jeden z celów operacyjnych uznano budowę konkurencyjnej oferty rynkowej opartej na potencjale turystycznym powiatu. Realizacja powyższego celu powinna obejmować:

1. Promocja i kreowanie rozwoju lokalnych produktów turystycznych Powiatu.
2. Współdziałanie z instytucjami zajmującymi się organizacją i promocją turystyki.
3. Wykorzystywanie walorów środowiskowych i przyrodniczych dla ożywienia ruchu turystycznego.
4. Upowszechnianie i promocja twórczości lokalnych artystów ludowych.
5. Budowa i rozbudowa szlaków turystycznych.
6. Wspólne przedsięwzięcia na rzecz promocji gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych z terenu Powiatu.

4.2.6 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa działania.

Dla Lokalnej Strategii Rozwoju zostały określone trzy cele ogólne, oraz dla każdego z nich cele szczegółowe. Dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma cel ogólny trzeci: Rozwój turystyki oraz aktywowanie dbałości o tradycje poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego regionu.

Cele szczegółowe:

1. Promocja walorów turystycznych, historycznych, kulturowych i przyrodniczych.
2. Rozwój usług turystycznych, sportu i rekreacji oraz poprawa stanu infrastruktury turystycznej.
3. Dbanie o wielowiekowe tradycje oraz szerzenie aktywności lokalnej.

Za przedsięwzięcia konieczne do osiągnięcia tych celów uznano:

1. Rozwój infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjno – sportowej.
2. Ochronę walorów historycznych, przestrzennych, kulturowych oraz szerzenie tradycji lokalnych.
3. Rozwój agroturystyki i promocji produktu turystycznego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Samborzec 2007 – 2015

W dokumencie tym określono trzy cele strategiczne dla gminy, wśród nich znalazły się zagadnienia dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny 3:

Rozwój rekreacji i turystyki.

Cel operacyjny 1:

Rozwój bazy i usług rekreacyjnych, turystycznych, kulturalnych i sportowych

Zadania:

1. Budowa i rozbudowa małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie Gminy Samborzec: parkingi, ławki, mini tereny zielone;
2. Tworzenie miejsc noclegowych w gospodarstwach rolnych, wspieranie lokalnej oferty agroturystycznej oraz stworzenie młodzieżowej bazy turystycznej;
3. Wspieranie organizacji małych i sezonowych punktów gastronomicznych;
4. Budowa ciągów pieszo – rowerowych przy głównych drogach gminnych;
5. Wytyczanie i oznakowanie szlaków rowerowych (np. łączących się z atrakcjami w gminach sąsiednich: Koprzywnica, Iwaniska itd.);
6. Organizacja usług turystycznych – kuligi, przejazdy saniami lub bryczkami, jazda konna;
7. Sprzedaż lokalnych produktów gastronomicznych bezpośrednio z gospodarstw rolnych;
8. Przygotowanie ofert edukacji przyrodniczej w miejscowych gospodarstwach rolnych np. zielone szkoły, plenery malarskie;
9. Organizacja otwartych imprez kulturalnych i sportowych o wymiarze lokalnym (odpusty, dożynki);
10. Przygotowanie oferty pobytu połączonego z rehabilitacją dla osób niepełnosprawnych np. hipoterapia;
11. Szkolenia w zakresie turystyki, agroturystyki, i świadczenia usług turystycznych Strategia Rozwoju Gminy Samborzec;
12. Opracowanie projektów lokalizacji i zagospodarowania miejsc wypoczynku sobotnio – niedzielnego na terenie Gminy Samborzec.

Cel operacyjny 2:

Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego

Zadania:

1. Prezentacja i promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego Gminy Samborzec;
2. Odnawianie lub konserwacja lokalnych pomników historii, obiektów architektury Sakralnej, miejsc pamięci;
3. Modernizacja i adaptacja na potrzeby edukacyjne obiektów zabytkowych lub charakterystycznych dla tradycyjnych zawodów;
4. Opracowanie gminnych materiałów dydaktycznych dotyczących tradycji i kultury lokalnej;
5. Zachowanie i promocja lokalnego dziedzictwa kulinarnego;
6. Propagowanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego (zadania priorytetowe: odtworzenie dawnych zwyczajów i obrzędów, stroju oraz historii terenu Gminy Samborzec);
7. Wytyczenie i oznakowanie mini szlaków turystycznych występujących na terenie Gminy Samborzec.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Samborzec

Studium obejmuje obok innych dziedzin także analizę zasobów przyrodniczych i kulturowych gminy, szczegółowo wymieniając poszczególne ich rodzaje oraz wspomina o ich stanie ilościowym.

Jako główny cel rozwoju gminy zakłada się osiągnięcie stabilnego, wszechstronnego rozwoju, w którym byłyby zapewnione warunki wzrostu jakości życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi między aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego. Ten priorytetowy cel można rozwiązać m.in. w postaci celów:

- kulturowych polegających na zachowaniu wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i kształtowaniu atrakcyjnego wizerunku gminy;
- przestrzennych ukierunkowanych na podnoszenie ładu przestrzennego w kształtowaniu zagospodarowania gminy przy zachowaniu walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych.

Na terenie gminy Samborzec ochroną konserwatorską należy objąć wszystkie zasoby dziedzictwa kulturowego, na które składają się elementy materialne i tradycyjne elementy niematerialne tworzące środowisko kulturowe, w tym:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków;
- obiekty proponowane do objęcia ochroną konserwatorską;
- obiekty o wartości zabytkowej charakterystyczne dla zespołów zabudowy wsi i krajobrazu kulturowego, tj. głównie pozostałości parków, domy mieszkalne – drewniane;

- stanowiska archeologiczne reprezentowane przez pojedyncze ślady, punkty, osady świadczące o rozbudowanym stanie osadnictwa prehistorycznego i wczesnośredniowiecznego na obszarze gminy;
- krajobraz kulturowy i elementy dopełniające go jak krzyże i figury przydrożne.

5.1.3 Miejsowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego – Chobrzany

W planie zwrócono uwagę na znaczenie ochrony dziedzictwa kulturowego, ustalono zasady ochrony środowiska, przyrody oraz krajobrazu kulturowego, a także granic i sposobów zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy

Pradzieje

Na terenie gminy Samborzec znajdują się liczne stanowiska archeologiczne, świadczące o obecności człowieka na tych ziemiach. Najstarsze ślady jego bytności pochodzą z paleolitu, którego początki na ziemiach polskich datowane są na około 500 – 400 tys. lat temu. Koniec epoki datuje się na ok. 10 tys. lat p.n.e. i wiąże się on z postępującymi przemianami klimatycznymi – ocieplenie klimatu, wzrost wilgotności, rozrastanie się lasów, które zmusiły ludność do przystosowania się do nowych warunków klimatycznych. Okres ten to gospodarka łowiecko – zbieracki, oparty wyłącznie na polowaniach, łowieniu i zbieractwie. Na ziemiach polskich prawdopodobnie nie było kontynuacji osadniczej między paleolitem schyłkowym, a mezolitem.

Kolejną epoką był neolit trwający od ok. 5400 do 2200/2100 lat p.n.e. Początki neolitu na ziemiach polskich wyznacza pojawienie się nowych grup ludności, o całkowicie odmiennym sposobie życia, opartym na gospodarce rolniczej. Przemiany gospodarcze wymusiły przejście do bardziej osiadłego trybu życia. Pojawiły się stosunkowo długotrwałe osady z rozwiniętymi formami budownictwa naziemnego i ziemiankowego – domy o trwalszej konstrukcji z funkcjonalnym podziałem wnętrza. Zaczęto wytwarzać nowe rodzaje narzędzi z krzemienia i kamienia, niezbędne m.in. do karczowania lasów i uprawy ziemi. Ludność wczesno neolityczna przyniosła ze sobą znajomość lepienia i wypalania naczyń glinianych, tkactwa i innych, nieznanych wcześniej umiejętności.

Neolit to również epoka nowych wierzeń religijnych, czego wyrazem jest bogactwo rodzajów pochówków zmarłych i pojawienie się cmentarzysk.

Wprowadzenie uprawy roślin i hodowli jako podstawowych sposobów zdobywania pożywienia, przemiany w sposobie życia i postęp osiągnięty w różnych dziedzinach określane są mianem „rewolucji neolitycznej”.

Na terenie gminy znajduje się liczne stanowiska archeologiczne, gdzie odkryto ślady kultur neolitycznych. Najwcześniejsze znaleziska pochodzą z kultury ceramiki wstęgowej rytej, której nazwa wzięła się od linearnych ornamentów rytych na naczyniach ceramicznych. Grupy tej kultury, od ok 5400-5300 lat p.n.e., docierały na ziemie polskie z Czech i Moraw, zasiedlając między innymi Wyżynę Sandomierską, przynosząc tu model gospodarki rolniczo-hodowlanej z basenu środkowego Dunaju. Kultura rozwijała się do ok 5000-4700 lat p.n.e. Osady kultury ceramiki wstęgowej rytej zlokalizowane zostały na terenie miejscowości: Samborzec, Polanów Samborzecki i Andruszkowice.

Kolejną kulturą neolityczną, której przedstawiciele zaznaczyli swój pobyt na terenie dzisiejszej gminy Samborzec (m.in. Janowice, Jachimowice i Złota) jest kultura lubelsko-wołyńska. Również ludność kultury pucharów lejkowatych przebywała na terenie gminy, w miejscowościach: Łojowice, Milczany, Kobierniki, Janowice, Jachimowice, Złota.

Na terenie miejscowości Złota odkryto centrum osadnicze kultury złockiej. To społeczność znana głównie ze znalezisk grobowych, które występują na niewielkim obszarze wyłącznie na Ziemi Sandomierskiej. Jest to niezwykle interesujące zjawisko kulturowe. Fenomen tej kultury polega na łączeniu w sobie cech kilku kultur: amfor kulistych, ceramiki sznurowej, ceramiki promienistej i pucharów lejkowatych, dlatego określana jest mianem kultury synkretycznej. To niezwykle połączenie cech doprowadziło do wyodrębnienia się ludności z niespotykanymi nigdzie indziej elementami kultury materialnej i duchowej, m.in. z charakterystycznie zdobioną ceramiką.

Przejście od neolitu do epoki brązu wiąże się nie tylko z pojawieniem się umiejętności wykonywania przedmiotów z metalu, ale przede wszystkim z głębokimi przemianami społeczno-kulturowymi, które zostały zapoczątkowane na Bliskim Wschodzie. Na nasze ziemie docierały one za pośrednictwem terenów śródziemnomorskich i bałkańskich. Powstawały nowe formy organizacji społecznej. Następowало różnicowanie się społeczeństwa, czego wyrazem są szczególnie bogato wyposażone pochówki. Rozwijały się nowe wierzenia, co spowodowało upowszechnienie się innego obrządku pogrzebowego – ciałopalenia. Na ok. 2200/2100 lat p.n.e., datuje się na ziemiach polskich początek epoki brązu, koniec zaś nastąpił około 800 p.n.e.. Epokę dzielimy na okresy: I – wczesny, II – starszy, III – środkowy, IV – młodszy, V – późny.

Na terenie gminy odkryto osady z wczesnego okresu brązu, których część została przypisana kulturze mierzanowickiej, której nazwa pochodzi od cmentarzyska odkrytego w miejscowości Mierzanowice koło Opatowa. Znajdują się one w Andruszkowicach, Janowicach, Samborcu, Strohcicach, Milczanach i Złotej. Środkowy okres epoki brązu to kultura trzciniecka, rozwijająca się w latach ok. 1700 lat p.n.e. – ok. 1300 lat p.n.e., której ślady odkryto w miejscowościach: Andruszkowice, Samborzec, Strohcice, Złota. Na terenie gminy odkryte zostały

również ślady kultury łużyckiej (1300 p.n.e. – 400 lat p.n.e.) w miejscowościach Kobierniki, Janowice, Jachimowice, Samborzec i Złota.

Początek kolejnej epoki w dziejach – epoki żelaza na ziemiach polskich przypada na ok. połowę VIII w. p.n.e., pomimo tego, iż upowszechniała się produkcja żelaza, początkowo ciągle jeszcze wielkie znaczenie miały wyroby z brązu. Na ziemiach gminy Samborzec z tej epoki odkryte zostały ślady kultury pomorskiej i przeworskiej.

Okres historyczny

Wieś **Andruszkowice** dawniej była nazywana Jandrzyzkowice. W roku 1954 wieś ta stała się nominalnie miejscowością Gromadzkiej Rady Narodowej w Andruszkowicach, lecz z siedzibą w Strochcicach, ze względu na brak pomieszczenia w Andruszkowicach. Do roku 1962 w skład tej gromady wchodziły wsie: Andruszkowice, Koćmierzów, Kobierniki, Milczany, Łojowice, Strochcice, Zawisełcze.

Pierwsze wzmianki o wsi **Bogoryja** pochodzą z XI wieku i są związane z legendą rodu Bogoriów. W przywileju klasztoru na Świętym Krzyżu, datowanym na 1069 rok miał być rycerz Michał zwany Bogoryją. Walcząc u boku króla Bolesława Śmiałego w bitwie z Dołowcami pod Snowskiem, wyróżnił się on niebywałym męstwem i odwagą. Król w uznaniu jego zasług w walce nadał mu herb, w którym na czerwonym polu widnieją dwie złamane strzały odwrócone od siebie grotami. Bogoriowie to ród rycerski, a ich rodową siedzibą były Skotniki. Teren, na którym położona jest wioska, przez lata wielokrotnie był podtapiany i zalewany, stąd decyzja rodu Bogoriów w sprawie przeniesienia rodowej siedziby do nieco wyżej położonych sąsiednich Skotnik. W czasie II wojny światowej, w sierpniu 1944 roku w Bogorii utworzono tymczasowe lotnisko wojskowe, które służyło wojskom radzieckim do przerzutu broni i amunicji na front. Podczas wielkiej powodzi w lutym 1892 roku woda zalała m.in. Skotniki, Bogoryje, Kamieniec, Świężyce i inne miejscowości. Podczas kolejnej powodzi w lipcu 1934 roku, woda wtargnęła do kościoła św. Jana Chrzciciela w Skotnikach. Dwa lata później zapadła decyzja o budowie wałów ziemnych na Wiśle oraz wykonaniu nowego koryta i skierowaniu ujścia rzeki Koprzywianki do Wisły pod Sandomierzem. Wcześniej Koprzywianka wpływała do Wisły na wysokości Bogorii i Ciszycy w Kamieńcu. Dziś można jeszcze odszukać ślady prastarego koryta rzeki.

W 1789 roku **Bystrojowice** były własnością Wincentego Głoskowskiego. Do 1954 roku Bystrojowice należały do gminy Samborzec. 5 grudnia 1954 roku wieś wydzielono z dawnej Gminy Samborzec i włączono pod administrację Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzeżanach. Pod koniec grudnia 1972 roku po zlikwidowaniu GRN w Chobrzeżanach wioskę ponownie przekazano do nowo utworzonej Gminnej Rady Narodowej w Samborcu.

Chobrzeżany to jedna z najstarszych miejscowości gminy Samborzec, położona w dolinie rzeki Gorzyczanki na płaskim terenie Wyżyny Sandomierskiej. Zebrana podczas wykopalisk i badań archeologicznych dokumentacja jednoznacznie potwierdza, że ludność zamieszkiwała na tych

terenach już w okresie neolitu, czyli około 1700 lat temu. Pierwsze udokumentowane wzmianki o Chobrzanach to kroniki parafialne. W 1333 roku na prośbę swych braci, Gaworka i Zbigniewa, biskup krakowski Jan Grot postawił w swej rodzinnej wsi Chobrzany kościół. Wybudowano go na wzgórzu, a budulec stanowiło drzewo modrzewiowe. W tym samym roku w Chobrzanach powstała pierwsza parafia, do której z polecenia biskupa Jana Grota dołączone zostały kolejne wioski: Strączków, Byszów, Janowice i Faliszowice. Z Chobrzanami wiąże się też niezwykła historia, gdyż w 1370 roku przebywał tutaj na polowaniu król Kazimierz Wielki. Polując w uroczystość Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, łamiąc tym samym prawo święta, spadł z konia i złamał nogę. Zdarzenie to miało miejsce pod Przedborzem, a w miejscu tym do dziś stoi wybudowany kościół Żeleźnicki.

Faliszowice nazwa wsi wywodzi się od imienia jej założyciela, Falisza. W średniowieczu miejscowość nazywano niekiedy Paliszowicami. Z dokumentów kościelnych dowiadujemy się, że przed 1337 rokiem należała do parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Goźlicach. Gdy wystawiono kościół i utworzono nową parafię w Chobrzanach, Faliszowice do niej włączono. W połowie XV wieku właścicielami majątku w Faliszowicach byli dwaj bracia Grotowie, herbu Rawa. W końcu lat 90. XX wieku mieszkaniec miejscowości, Marian Głodowski, założył pierwszą na terenie gminy winnicę. Na obszarze ok. 1 ha rośnie aktualnie kilkanaście odmian winogron.

Gorzyczany to jedna z najstarszych miejscowości w gminie Samborzec. W północno - zachodniej części Gorzyczan, na jednej z łąk znajduje się słynne źródło „Łokietka”. Według tradycji i wspomnień starszych mieszkańców źródłana woda posiadała właściwości lecznicze. Mieszkańcy wioski używali jej między innymi do przemywania oczu oraz stosowali na dolegliwości jelitowe i bóle żołądkowe. Według legendy woda ze źródła bije od czasów króla Władysława Łokietka, który wracając z jednej z wypraw wojennych do Krakowa, tu właśnie, w Gorzyczanach, rozbił obóz dla swojego wojska. Rycerze potrzebowali wody do picia, w pobliżu jednak nie było żadnego strumienia. Podczas rozmowy ze starszyzną polski król tak miał się rozgniewać na króla czeskiego Wacława, który był pretendentem i głównym rywalem do tronu polskiego, że tupnął mocno nogą i z miejsca, w którym stał, wytrysnęła woda. Według innych przekazów woda miała wytrysnąć z ziemi po uderzeniu królewskiego miecza. Nazwa Gorzyczany nawiązuje do nazwiska Gorzycki, które nosił założyciel i właściciel miejscowości.

Jachimowice to wieś położona na rubieży gminy Samborzec, na styku wsi Postronna w gm. Klimontów, Trzykosy i Gnieszowice w gm. Koprzywnica oraz Janowice i Ryłowice w gm. Samborzec. Pierwsze wzmianki o tej miejscowości pochodzą z 1337 roku, kiedy to Jachimowice uposażały dziesięcinami mały kościółek w Chobrzanach, konsekrowany przez krakowskiego biskupa Jana Grota. Nazwa miejscowości, wywodząca się od hebrajskiego imienia Joachim, zmieniała się na przestrzeni wieków. Nazywano ją Jachymowicami i Jakimowicami. W 1921 roku podczas spisu powszechnego ludności w Jachimowicach odnotowano dwa osiedla: Jachimowice Folwark i Jachimowice Wieś. Obie te części aż do 1972 roku należały do gminy Klimontów. Od 1972 roku Jachimowice należą do gminy Samborzec.

Janowice to stara wieś o średniowiecznej metryce. Przed 1337 rokiem należała do parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Goźlicach. Z chwilą gdy biskup krakowski Jan Grot w swoich rodzinnych Chobrzeżanach założył kościół parafialny pw. św. Jana Ewangelisty, do parafii włączył też Janowice. Podczas spisu powszechnego w 1921 roku na Janowice składały się 3 osady: Janowice Górne Wieś, Janowice Górne Folwark oraz Janowice Janówka Kolonia. W tym okresie wieś należała do gminy Klimontów. Do gminy Samborzec należy od 1954 roku.

Kobierniki w roku 1921 gdy odbywał się powszechny spis ludności Kobierniki figurowały jako dwa osiedla tj. Kobierniki Kolonia Gmina Samborzec, oraz Kobierniki wieś tuż przy Sandomierzu. Obecnie te dwie miejscowości wymienione powyżej tworzą jedno sołectwo pod nazwą Kobierniki.

Koćmierzów pierwsze wzmianki o tej wsi sięgają początku XIII wieku. Po drugiej lokacji miasta Sandomierza, nadanej przez Leszka Czarnego, Koćmierzów, tak jak Andruszkowice, Złota czy Milczany, znalazł się w granicach nowo lokowanego miasta. Osadnictwo na tym terenie koncentrowało się głównie nad rzeką.

Krzczkowice to stara wieś, bogata w wydarzenia historyczne. Już w XV wieku w miejscu na terenie dzisiejszych Krzczkowic funkcjonował młyn wodny, który stał nad rzeczką płynącą od Nasławic w kierunku wsi Faliszowice. Wieś Krzczkowice w tym czasie była własnością Mikołaja Chustki i Jana Gaby z Jasienna. Dalsze koleje losów Krzczkowic związane były z dobrami majątku wsi Nasławice. W 1852 roku należały do gminy Klimontów, a mieszkańcy przynależeli do parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Goźlicach. Aktualnie Krzczkowice należą do gminy Samborzec, a mieszkańcy tej wioski przynależą do parafii św. Jadwigi Śląskiej w Świątnikach.

Wieś **Łojowice** znana była już w średniowieczu. Wykonywano w niej liny i powrozy dla Grodu Sandomierskiego. Do produkcji powrozów potrzebny był między innymi łój, który sprowadzano z innych miejscowości. To właśnie jego brak we wsi przyczynił się do nadania jej nazwy Łojowice. Łojowice są położone w dolinie dwóch rzek: Żurawki, której źródła wypływają ze stawów w miejscowości Żurawica, i jej dopływu – rzeki Strugi, która początek swój bierze w Dębianach. Zabudowania wiejskie osłaniają wyniosłe pagórki lessowe i wysokie wzgórza, w tym najwyższe Baba, które ma ponad 200 m n.p.m. Do XVI wieku Łojowice były wsią włościańską. Już w XVI wieku w Łojowicach Poduchownych były karczma i browar.

W XV wieku wieś **Milczany** należała do biskupów krakowskich. W 1827 roku Milczany stały się wsią rządową. Należały wówczas do dóbr Złota i zaliczane były do największych dóbr w powiecie sandomierskim. W tym samym czasie wyodrębniony został folwark Milczany. W 1859 roku od dóbr Złota oddzielono folwark i wieś Milczany, wówczas również w Milczanach została zbudowana karczma. W 1921 roku Milczany podzielono na dwie osady: Kolonię Milczany i Milczany Wieś, leżące w gminie Samborzec.

Ostrołęka do czasu wyzwolenia powiatu sandomierskiego spod okupacji hitlerowskiej w czasie drugiej wojny światowej była majątkiem ziemskim, który należał do Józefy Januszewskiej. Na

jesieni 1944r. majątek ten rozparcelowano między byłych pracowników tego dworu i bezrobotnych. Podczas powszechnego spisu ludności w Ostrołęce w 1921r. wymienione były dwa osiedla, a mianowicie: Ostrołęka folwark, Ostrołęka wieś nad rzeką Wisłą. Obecnie te dwie miejscowości stanowią jedno sołectwo pod nazwą Ostrołęka.

Polanów przed rokiem 1937 miał nazwę - Życ Samborzecka. W tym też roku nazwę miejscowości zmieniono na "Polanów", przyjmując tą nazwę nazwiska ówczesnego starosty sandomierskiego - Polanowskiego. Polanów jako dawna "Życ" ma długą historię. Już Jan Długosz wspomina tą wieś, nazywając ją "Schysz", "Sycz" lub "Szycz". W późniejszych czasach nazwano ją "Życ Samborzecka". W roku 1222 Żegota - Kasztelan Krakowski - jako jej właściciel podarował Życ, Samborzec i Złotą szpitalowi św. Ducha w Sandomierzu na jego wyposażenie. W 1921 roku podczas powszechnego spisu ludności we wsi Życ - obecny Polanów - zanotowano dwa osiedla: Życ Samborzecka wieś, Życ Złocka wieś. Dziś te dwie części stanowią jedno sołectwo pod nazwą Polanów.

Ryłowice to wieś w gminie Samborzec, położona na wysokich, malowniczych wzniesieniach i pagórkach południowej krawędzi Wyżyny Sandomierskiej. Wieś położona jest w malowniczym, górzystym zakątku, a zabudowa wiejska ciągnie się doliną rzeki Kępianki, która wyłobiliła głęboki jar i sama w nim osiadła. W XVII i XVIII wieku właścicielem dóbr i majątku w Ryłowicach był ród Bogoriów ze Skotnik. Od połowy XIX wieku w Ryłowicach odbywały się zawody i wyścigi konne. Na tę okoliczność zbudowano tam hipodrom. Jednym z sędziów prowadzących zawody był właściciel Kurozwek Marcin Popiel. O zawodach w Ryłowicach wspomina w swoich dziennikach pisarz Stefan Żeromski, rodzinnie związany z Chobrzezanami. Ryłowice do września 1954 roku należały do gminy Klimontów. Z chwilą utworzenia Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzezanach wieś została do niej włączona. Od 1 stycznia 1973 roku należy do gminy Samborzec.

Samborzec jest siedzibą gminy od wielu dziesiątek lat lecz w zmiennych granicach. W latach międzywojennych Samborzec był wymieniany w postaci 3 miejscowości, a mianowicie: Samborzec folwark, Samborzec wieś i Samborzec Poduchowny wieś. Dziś te przyściółki wchodzi w skład jednego sołectwa pod nazwą Samborzec. Ongiś – jak wskazuje Jan Długosz -"Samborech" wieś rycerska z XII wieku. Założycielem tej wsi był Sambor i od jego nazwiska pochodzi jej nazwa.

Skotniki posiadają swoją historię sięgającą aż XII wieku. W miejscowości tej jest dwór wystawiony w XIII w. i wielokrotnie przerobiony na przestrzeni kilkuset lat swego istnienia, jednak w części posiada charakter dawnych dworów.

Strączków od średniowiecza do 1954 roku wieś należała do gminy Klimontów. W latach 1954-1973 włączona została do nowo utworzonej Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzezanach. Od 1 stycznia 1973 roku Strączków należy do gminy Samborzec. Już w dokumentach kościelnych z 1227 roku wieś Strączków była wymieniana jako Strączlów, wieś leżąca w powiecie sandomierskim, gminie Klimontów.

Strochcice od czasów średniowiecza stanowiły przedmieścia Sandomierza. Jak wynika z dokumentów, wieś istniała już w XIII wieku. Sandomierscy mieszczaństwo posiadali tam swoje pola, ogrody i winnice. Folwark w Strochcicach pod Sandomierzem powstał w XV wieku.

Szewce w drugiej połowie XIII wieku wieś nabyta została przez opactwo cysterskie z Koprzywnicy. Po kasacie klasztoru i upadku powstania styczniowego po 1864 roku Szewce należały do Majoratu donacji samborzeckiej. Taki stan przynależności terytorialnej trwał do 1918 roku. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zniesiono donacje, Szewce podzielono na 9 kolonii, a wieś należała do gminy Samborzec.

Śmiechowice wieś ta ma dość bogatą przeszłość. Była ona wymieniana w dokumentach z roku 1118 pod nazwą "Solinechowice". W akcie Patriarchy Jerozolimskiego wymienione są dziesięciny nadane przez biskupa Gadkę ze wsi "Snidechwic et Srampe". W roku 1508 wieś należała do Marcina ze Skotnik. Od roku 1814 wieś należała do szpitala św. Ducha i św. Hieronima w Sandomierzu.

Wielogóra jak długo istnieje dziś trudno to określić. Wiadomo jednak, że w XV w. wieś ta była własnością Oleśnickiego herbu Dębno. W tamtych czasach była w tej miejscowości karczma. W roku 1578 część Wielogóry, zwana Dębiany, należała do Szelikowskiego, a pozostała część była własnością Węchodłowskiego. Był w tej miejscowości również folwark. Obecnie te dwa osiedla łączy jedno sołectwo pod nazwą wsi Wielogóra.

Nazwa **Zajeziórze** funkcjonuje od 2000 roku. Wcześniej miejscowość nazywana była Zajezierzem. W połowie XV wieku wieś Zajeziórze należała do parafii Samborzec i była własnością Trestbki herbu Gryf. W XVI wieku wioska należała do rodziny Skotnickich.

Zawierzbie pierwsze wzmianki o miejscowości, znajdują się w akcie nadania krakowskiego kasztelana Żegoty z 1292 roku, zgodnie z którym miejscowość wraz z Polanowem, i Głazowem był uposażeniem utworzonego w Sandomierzu kościoła i szpitala Świętego Ducha. Nazwa miejscowości nawiązuje do gęsto porastających te okolice wierzb. Częste wylewy rzeki Wisły były bezpośrednim powodem słabego osiedlania się ludności na tym terenie. Mieszkańcy wioski trudnili się głównie rybołówstwem i wikliniarstwem. Od XVIII wieku do grudnia 1835 roku wieś należała do biskupów krakowskich. Od 1 stycznia 1972 roku Zawierzbie należy do gminy Samborzec.

Zawisielcze leży w dolinie, w widłach rzek Wisły i Koprzywianki. Nazwa miejscowości nawiązuje właśnie do jej położenia – za Koprzywianką, którą dawniej nazywano Wiselką. W związku ze swoim położeniem od niepamiętnych czasów wioska narażona była na wylewy obu tych rzek. Zawisielcze jest jedną z mniejszych wsi w gminie Samborzec. Od czasów średniowiecza do 1904 roku wioska stanowiła przedmieście Sandomierza i była administracyjnie z nim związana. Po tej dacie, za zgodą caratu, Komitet Ministrów zgodził się na odłączenie kilku miejscowości od Sandomierza i przyłączenie ich do wiejskich gmin: Dwikozów, Samborca i Wilczyc. Wieś umownie dzieli się na dwie części, tj. Błonie i Jatki. Błonie to pola i łąki wzdłuż wałów, od strony mostu na Koprzywiance do centrum wsi. Jatki obejmują pola na Starej Wsi.

Złota jest jedną z najstarszych miejscowości w gminie Samborzec i ma bardzo bogatą i ciekawą historię. To tutaj odkryto pierwsze grodzisko neolityczne sprzed około 7 tys. lat. Nad miejscowością góruje samotny kurhan „Kwacala”, położony pomiędzy Milczanami, Złotą i Andruszkowicami, stojący na najwyższym wzniesieniu krawędzi Wyżyny Sandomierskiej. W bliskiej odległości kurhanu przez miejscowość Kolonie Złota i Górki przebiega droga św. Jakuba z Sandomierza do Tyńca, która jest odzwierciedleniem dawnej średniowiecznej drogi do Santiago de Compostela.

Żuków w XV wieku właścicielami Żukowa byli Warsius i Jan, herbu Rawa. Natomiast już w 1564 roku wieś Żuków w dokumentach odnotowana jest jako wieś królewska. W tym czasie na terenie gminy znajdowały się trzy wioski nazywane królewszczyznami, będące własnością monarchy: Samborzec, Żuków i Życ. W 1590 roku weszły one w skład tzw. ekonomii sandomierskiej, którą zarządzał starosta. W latach 1600-1720 starostwo było w rękach rodu Lubomirskich, a następnie rodu Ossolińskich.

5.2.2 Materialne elementy krajobrazu kulturowego

Ogólna charakterystyka

Rys. 1. Położenie Gminy Samborzec na tle powiatu sandomierskiego.

Gmina Samborzec jest jedną z dziewięciu gmin dzisiejszego powiatu sandomierskiego i położona jest w jego południowo-wschodniej części nad lewym brzegiem Wisły. Gmina Samborzec pod względem fizjologicznym leży w obrębie dwóch odmiennych geologicznie i geomorfologicznie jednostek. Część północno-zachodnia należy do Wyżyny Sandomierskiej, a część południowo-wschodnia leży w Kotlinie Sandomierskiej. Duża część gminy leży na Nizinie Skotnickiej. Jej powierzchnia wynosi 30 km², a zaczyna się od dawnego ujścia Koprzywianki i dochodzi do Krakówki - Sandomierskiego przedmieścia. Obejmuje ona wsie: Zawisełcze, Bogoria, Ostrołęka, Koćmierzów, Skotniki i Zajeziórze - leżą one w dolinie Wisły. Występują tu gleby wytworzone z aluwiów rzecznych, o dobrych fizyczno-chemicznych parametrach, nadające się pod uprawę prawie wszystkich roślin, łatwe do uprawy mechanicznej.

Gleby pochodzenia lessowego, brunatne, właściwe czarnoziemy zdegradowane występują na terenie wyżynnym gminy Samborzec. Cały obszar wyżyny pokryty jest warstwą lessów, których głębokość dochodzi miejscami do 15-30m. Pokrywa lessowa, złożona głównie z materiału pylistego, podatnego na działanie erozji, porożcinana jest licznymi wąwozami i dolinami rzek: Koprzywianki, Gorzyczanki, Polanówki i niewielkich ich dopływów. Charakterystyczną cechą rzeźby są zbocza o różnym nachyleniu wierzchowiny oraz liczne wąwozy lessowe, których ściany osiągają wysokość od 4 do 5m i pokryte są bogatą roślinnością. Spotykamy tu również roślinność stepową np. wisiénki stepowe w Grobkach w Gorzyczanach.

Korzystny klimat oraz dobra jakość gleb sprzyjają rozwojowi intensywnej produkcji rolniczej. Ze względu na specyficzne warunki mikroklimatyczne w rejonie tym skoncentrowana jest produkcja sadownicza i warzywnicza.

Opisane pokrótce warunki naturalne sprzyjające rozwojowi rolnictwa były ważnym czynnikiem determinującym powstanie obecnego rolniczego krajobrazu gminy. Fakt występowania dogodnych warunków klimatycznych i glebowych sprzyjał rozwojowi osadnictwa na tych terenach, które stosunkowo wcześniej zostały zasiedlone przez człowieka. Epoką, która rozpoczyna rozdział wielkiej historii tego terenu jest neolit i jego rewolucja, polegająca na przejściu z gospodarki przyswajalnej na wytwórczą, czyli rolniczą, doprowadziło to do intensyfikacji osadnictwa na omawianym terenie, gdyż poczęły budować tutaj swe osady kultury rolnicze. Proces ten ulegał z wiekami pogłębieniu, co doprowadziło do wytworzenia się swoistego rolniczego krajobrazu tego terenu. Obszar gminy poprzez swą zasobność od początku stanowił część zwartego kompleksu osadniczego Sandomierszczyzny. Duże znaczenie Sandomierza determinowało przynależność tej ziemi do jego zaplecza, co miało się odbić na krajobrazie kulturowym i dziejach terenu gminy, która przez ten fakt była areną ważnych procesów i wydarzeń historycznych.

Omawiany teren przez wieki budował swą rolę w oparciu o wspomniane zaplecze rolnicze, stając się bogatą rolniczą krainą, gdzie z czasem, wyłączając okres reformacji, wytworzyły się ugruntowane wpływy kościoła katolickiego i szlachty mającej tu swoje majątki ziemskie. Rola, jaką te tereny odgrywały w historii regionu doprowadziła do wytworzenia się swoistego krajobrazu

kulturowego o cechach rolniczych, fakt ten potwierdza nie tylko historia, ale również elementy krajobrazu kulturowego, które do dziś przetrwały na tych terenach. Wszystkie one związane są z działalnością i kulturą rolniczą, z którą obszar ten związany był od zawsze, a która dziś wydaje się stać tu na dość wysokim poziomie.

Rys. 2. Gmina Samborzec

Obiekty sakralne

Rozpoczynając analizę krajobrazu kulturowego omawianego terenu, nie sposób nie rozpocząć od zabudowy sakralnej, bowiem to ona jest wizytówką i pierwszym spośród rozpoznawalnych elementów architektury. Działalność kościoła katolickiego na omawianym terenie jest już zauważalna od wczesnych czasów, bowiem dwie z trzech parafii Skotniki i Samborzec istniały już w okresie średniowiecza. Wtedy to zaczęły się kształtować elementy sakralne krajobrazu tego obszaru.

Zabudowa dworska

Dobre gleby, bliskość ośrodków ważnych politycznie jak Sandomierz powodowała wzrost atrakcyjności tych obszarów dla warstwy szlacheckiej, która budowała tu swe majątki prowadząc działalność rolniczą. Procesy te prowadziły do wytworzenia się swoistego krajobrazu folwarcznego, który to stanowił centrum miejscowości, pod względem nie tylko ruralistycznym, ale i kulturowym. Po II wojnie światowej następuje parcelacja majątków ziemskich i przebudowa całego systemu ruralistycznego na potrzeby nowej rzeczywistości. W wyniku tych procesów jak również zniszczeń

wojennych, zabudowa dworska popadła w ruinę lub została zniszczona, nie mniej jednak przetrwał na terenie gminy zespół parkowo - dworski, który stanowi czytelny znak zamierchłych czasów. Mimo upływu czasu nadal jest to centrum krajobrazu kulturowego w miejscowości Skotniki.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów polskiego krajobrazu są kapliczki i krzyże usytuowane zwykle w pobliżu szlaków komunikacyjnych. Na omawianym terenie mamy do czynienia z dużą ilością tego typu obiektów. Niemal każda wieś w gminie może poszczycić się zabytkami tego typu. Obiekty te zwykle są swoistymi świadkami historii danej miejscowości i jej mieszkańców.

Parki dworskie

Obok zabytków architektury i budownictwa, znajduje się dwa zabytkowe założenia zieleni. Są to założenia pochodzące z XVIII w., które w mniejszym lub większym stopniu zachowały pierwotny drzewostan. Na terenie gminy parki dworskie występują w miejscowościach: Jachimowice i Skotniki.

Archeologia

Tereny gminy Samborzec należą do bogatych obszarów pod względem archeologicznym. Prowadzone od lat badania ujawniają coraz to nowe cenne znaleziska osadnictwa ludności różnych kultur archeologicznych. Na ten stan rzeczy wpływają dwa podstawowe czynniki, gleba oraz klimat umożliwiające szybki i stosunkowo wczesny jak na tę szerokość geograficzną rozwój rolnictwa zapoczątkowany w okresie neolitu, gdzie odnaleziono pozostałości dawnych osad z wielu kultur archeologicznych oraz liczne pozostałości średniowieczne i późniejsze. Teren ten cechuje olbrzymia ilość śladów osadniczych, które są świadectwem długiej tradycji osadniczej tego terenu. Najbogatsza w znaleziska jest wieś Złota.

5.3 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków, prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest jedną z form ochrony obiektów zabytkowych.

W rejestrze zabytków województwa świętokrzyskiego znajduje się 8 obiektów nieruchomości – w tym jeden zespół zabytków. Znajdują się one w miejscowościach: Chobrzany, Jachimowice, Samborzec i Skotniki.

Ponadto do rejestru zabytków na terenie województwa świętokrzyskiego wpisane zostały dwa stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości: Gorzyczany i Złota. Szczegółowe dane zawiera tabela 1.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Samborzec wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

Lp.	Obiekt zabytkowy	Miejscowość	Wpis do rejestru zabytków	Nowy numer w rejestrze woj.	
1	Cmentarz parafialny	Chobrzany	355 (t.) z dnia 14.06.1988	A.711	
2	Park dworski	Jachimowice	689 z dnia 19.12.1957	A.712	
3	Kościół parafialny pw. Św. Trójcy	Samborzec	441 z dnia 20.02.1957 oraz 25 z dnia 20.01.1966	A.714	
4	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Trójcy	Samborzec	z dnia 21.01.2016 r.	A.714/2	
5	Najstarsza część cmentarza parafialnego	Samborzec	335 (t.) z dnia 13.06.1988	A.715	
6	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	Skotniki	163 z dn. 28.12.1932 oraz 34 z dn. 20.01.1966	A.716	
7	Cmentarz parafialny	Skotniki	336 (t.) z dn. 13.06.1988	A.717	
8	Zespół dworsko-parkowy	Skotniki	185 (t.) z dn. 18.04.1985	A.718/1-3	
9	Obiekty wchodzące w skład zespołu		Dwór		164 z dn. 28.12.1932 oraz 35 z dn. 06.03.1967 i 185 (t.) z dn. 06.07.1977
10			Park		693 z dn. 19.12.1957 oraz 185 (t.) z dn. 06.07.1977
11			Fosa		185 (t.) z dn. 06.07.1977
12	Kurhan pradziejowy	Gorzyczany	294/A (t.) z 1985		
13	Kurhan pradziejowy tzw. Kopiec Kwaczała	Złota	273/A (t.) z dn. 16.12.1982		

Źródło: Na podstawie danych WUOZ w Kielcach.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Ewidencja zabytków znajdujących się na terenie gminy została sporządzona przy pomocy wykazu zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków, na podstawie badania terenowego i aktualizacji powyższego wykazu oraz na podstawie kart ewidencji stanowisk archeologicznych.

Z pośród obiektów architektury i budownictwa ujętych w gminnej ewidencji znalazły się kościoły, dworek, cmentarze, przydrożne kapliczki, krzyże oraz figury.

Szczegółowe informacje o zabytkach, oraz dokumentację fotograficzną zawiera gminna ewidencja zabytków. W aneksie znajduje się wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób by tworząc nowe wartości unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Samborzec należą:

1. Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu;
2. Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach;
3. Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżanach;
4. Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach.

5.5.1 Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu

Rys. 3. Kościół Parafialny w Samborcu

Kościół Parafialny w Samborcu został prawdopodobnie wybudowany w połowie XIII w. przez Pawła z Samborca. W czasie wojen szwedzkich kościół został zniszczony. Od 1688 r. rozpoczęto odbudowę, która trwała do 1691 r. W tym czasie kościół został powiększony przez dobudowanie nawy

i przekształcenie prezbiterium. W 1880 r. dobudowano zakrystię, kruchtę oraz wzniesiono dzwonnice. Plebania powstała w 1922 r. a w roku 1956 wybudowano przy niej kaplicę.

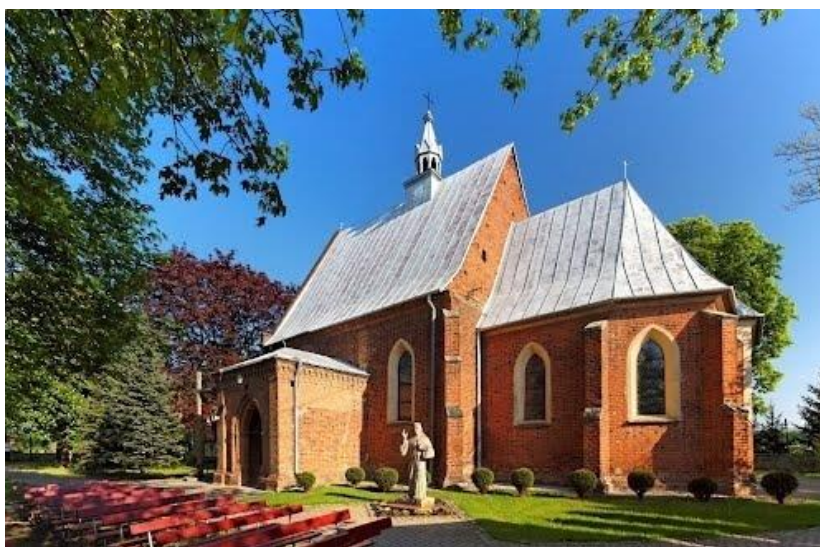
Obecnie w skład zespołu kościelnego p.w. Trójcy Świętej w Samborcu wchodzi: kościół, dzwonnica, ogrodzenie oraz plebania i kaplica.

Zespół zlokalizowany jest w centrum wsi na górującym nad doliną Wisły wzniesieniu, po północnej stronie drogi Koprzywnica-Sandomierz. Szczyt wzniesienia zajmuje orientowany kościół, na południowy-zachód od niego wzniesiono dzwonnice. Plebania została usytuowana na południowym stoku wzniesienia, frontem do ulicy. Na zachód od plebani wzniesiono kaplicę. Wejście do kościoła prowadzi po południowej stronie zbocza – schodami a po zachodniej - drogą dojazdową.

Kościół parafialny jest budowlą barokową z romańskimi pozostałościami (z XIII w.) w murach prezbiterium. Nawę kościelną zbudowano na rzucie zbliżonym do elipsy. Prezbiterium na rzucie prostokąta zakończonego półkolistą absydą, po bokach prezbiterium - prostokątne zakrystie, od południa do nawy przylega kwadratowa kruchta. Korpus nawowy jest eliptyczny nakryty dwuspadowym dachem, bryła prezbiterium jest prostopadłościenna zakończona półkolistą absydą, ściany nawy i prezbiterium mają tę samą wysokość, dach jest jednak niższy, dwuspadowy, nad absydą - pół stożkowy. Zakrystie są prostopadłościennie, sięgają około 2/3 wysokości prezbiterium. nakryte są dachami pulpitowymi, kruchta ma wysokość zakrystii, nakryta jest dachem dwuspadowym. Od zachodu dach korpusu zasłonięty jest trójkątnym szczytem, od wschodu, na kalenicy ustawiona jest wieloboczna wieżyczka na sygnaturkę.

Dzwonnica neobarokowa z dwoma dzwonami: gotyckim (XIV w.) i renesansowym (1597 r.). Budowla powstała na rzucie kwadratu ze ściętymi narożami, bryła jest prostopadłościenna, dwukondygnacyjna nakryta dachem wielopłociowym zwieńczonym wieżyczką z sygnaturką i krzyżem.

5.5.2 Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach

Rys. 4. Kościół Parafialny w Skotnikach

W Skotnikach znajduje się kościół pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela. Sama parafia w Skotnikach wzmiankowana była w dokumentach pochodzących z 1323 r. jako własność Bogoriów Skotnickich (od 1944 r.). Pierwszy murowany kościół ufundował w 1347 r. Jarosław Bogoria - bp gnieźnieński. Konsekracja kościoła odbywa się w 1370 r. Pierwszy gruntowny remont przeprowadzono w 2 połowie XVIII w., wtedy też dobudowano kruchtę, przedsionek i 2 kondygnację nad zakrystią. Drewnianą zakrystię zastąpiono murowaną, ustawiono figurę św. Jana Chrzciciela. W XIX w. przekształcony został zachodni szczyt kościoła, na kalenicy dachu wzniesiono sygnaturkę, a cały zespół kościelny został otoczony kamiennym murem. Już w XX w. wybudowano plebanię. Obecnie zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Skotnikach wchodzi: kościół, dzwonnica, figura św. Jana Chrzciciela i ogrodzenie.

Niestety nie zachował się dokument erekcyjny kościoła skotnickiego, a daty powstania kościoła nie podają ani współczesny Jarosławowi kronikarz Janko z Czarnkowa, ani Długosz. W inwentarzu kościoła z 1892 r. zanotowano, że dokumenty dotyczące wzniesienia i konsekrowania kościoła zabrał Rząd Austriacki. Prawdopodobny jest rok 1347, który wymienia ks. Jan Wiśniewski w swoim opracowaniu kościołów dekanatu sandomierskiego. Na pewno stało się to między rokiem 1342, kiedy Jarosław został arcybiskupem gnieźnieńskim, a rokiem 1355 - datą uposażenia kościoła dziesięciną przez biskupa krakowskiego Bodzantę. Wybudowany wówczas kościół różnił się nieco wyglądem od obecnego. Nawa przykryta była drewnianym stropem, prezbiterium było sklepienie, od północy przylegała niewielka zakrystia. Wejście do kościoła w ścianie południowej nie było poprzedzone kruchtą. Wnętrze nawy oraz prezbiterium ozdabiała malowidła - świadczą o tym ich pozostałości widoczne nad obecnym sklepieniem nawy. Nie zachowały się żadne przekazy na temat wyposażenia kościoła: jedynym śladem jest malowidło ze sceną Ukrzyżowania w północnej części ściany wschodniej nawy, które było retabulum ołtarzowym. Po zakończeniu tych prac kościół konsekrowano około 1370 r. „w pierwszą niedzielę po św. Marcinie”.

Około roku 1582 wnętrze kościoła ozdobiono polichromiami, zachowanymi w podłuczcu tęczy i na sklepieniu prezbiterium. Wzmocniono również filar wspierający sklepienie i ozdobiono go polichromią.

Wiek XVII przyniósł istotne zmiany w wyglądzie wnętrza kościoła. Obramienia okien oraz arkada łuku tęczowego otrzymały stiukowe dekoracje. Filar środkowy ponownie został obudowany w kształt czworoboku. Ścianki obudowy filara zwieńczone były profilowaniem i dekoracją w formie rokokowych muszli. Na wschodniej ścianie obudowy umieszczono kartusz ze sceną Chrztu Chrystusa. Nad tęczą było „Oko Opatrzności” w promieniach i chmurach, nad ołtarzami hierogramy Marii i Chrystusa, na ścianie południowej nowy kartusz z herbami Nałęcz i Janina oraz rok 1774.

Pod koniec XIX wieku wzniesiona została nowa dzwonnica - „murowana w stylu romańskim z kamienia piaskowca, zewsząd oszabrowana, pokryta żelazną blachą belgijską. Szczyt zdobi bańka

mosiężna, na której krzyż pięknej Ślusarskiej roboty". Po roku 1900 od południa dobudowano kruchtę zwieńczoną ażurową attyką.

Elementy zespołu kościelnego ustawione są na wspólnej osi, orientowane w kierunkach wschód-zachód. Oś kościoła, którego główna fasada skierowana jest na zachód, również pokrywa się z tą osią. Przed nim umiejscowiona jest dzwonnica, a przed nią figura. Główna brama wejściowa znajduje się w południowo-zachodnim narożu ogrodzenia, zaś drugie wejście (boczne) znajduje się w murze po południowej stronie.

Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela jest budowlą gotycką, zachowaną prawie w niezmienionej formie. Jest wybudowany z cegły w układzie polskim. Kościół jest przykładem niewielu w Polsce jedno filarowego korpusu kościelnego. Znaczy to, że sklepienie wsparte jest na filarze usytuowanym w środku korpusu. Kościół jest nawowy, prostopadłościenny, nakryty dachem dwuspadkowym. Prezbiterium jest niższe i węższe od nawy, od północy przylega do niego dwukondygnacyjna zakrystia. Całość nakryta jest odrębnym, wielopołaciowym dachem. Do południowej ściany nawy dobudowana jest prostopadłościenna kruchta, niższa od prezbiterium i nakryta osobnym dachem. Sklepienie w nawie jest gwiaździste, prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo-żebrowym, zaś zakrystia nakryta jest dwoma przęsłami sklepienia krzyżowo-żebrowego. W przedsionku znajdują się kręcone schody prowadzące do skarbczyka. Wyposażenie wnętrza jest rokokowe, wykonane około 1770r.

Dzwonnica pochodzi z lat 70-tych XVII w., posiada cechy stylu barokowego. Bryła jest prostopadłościenna, dwukondygnacyjna, na rzucie kwadratu ze ściętymi narożami, nakryta dachem brogowym zwieńczonym iglicą z krzyżem.

5.5.3 Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżanach

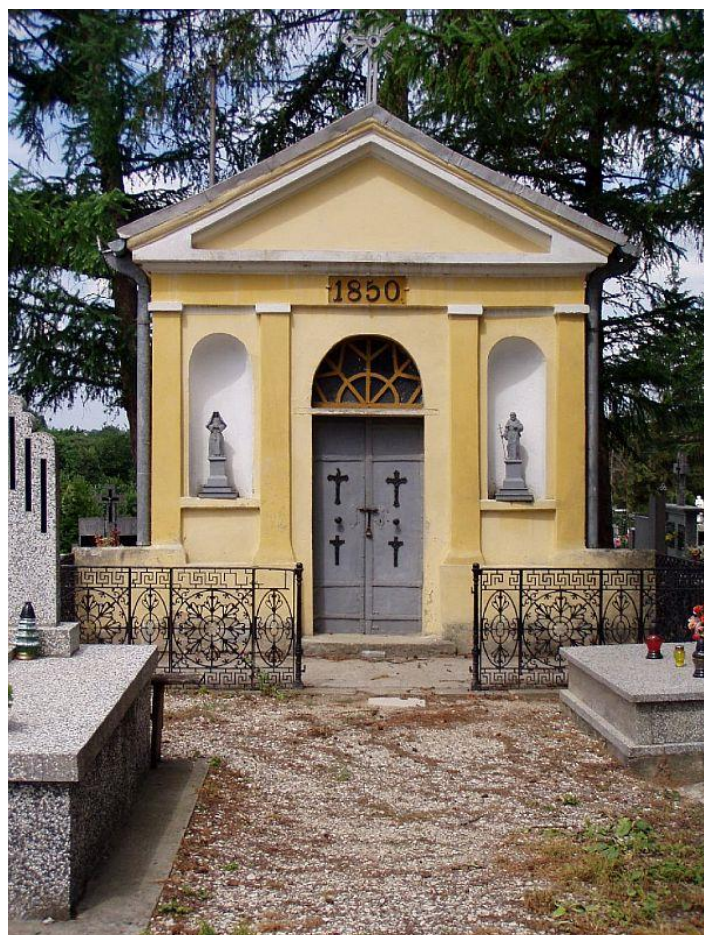
Rys. 5. Kościół Parafialny w Chobrzeżanach

Pierwszy kościół w Chobrzeżanach powstał w XIV w., z fundacji Jana Grota (bp. krakowskiego), był to kościół drewniany i w końcu XVIII w. był już znacznie zrujnowany. Na początku XIX w. z myślą o budowie nowego kościoła kupiono ruiny zamku w Gorzyczanach. Fundatorem nowego kościoła był Jan Kanty Brzeski. W 1864 r. świątynia została spalona. Na jej miejscu w latach 1870-72 wzniesiono obecny.

Kościół parafialny p.w. Jana Ewangelisty i św. Marty, eklektyczny, usytuowany jest na wzniesieniu w północnej części wsi. Cały teren jest ogrodzony, poza nim, na wschód od kościoła znajduje się budynek starej plebani oraz, niedawno wybudowanej, nowej. Kościół jest orientowany. Bryła jest prostopadłościenna powstała na rzucie prostokąta nakryta dachem trójspadowym z kwadraturą, trójkondygnacyjną wieżą od frontu, nakrytą hełmem stożkowym. Na kalenicy, od wschodu znajduje się półkolistą arkadą na sygnaturkę. Nawa nakryta jest sufitem, wewnątrz oświetlają rozglifione okna, prezbiterium otwiera się do nawy szeroką, ostrołukową arkadą. W zachodniej części nawy znajduje się trójkątna kruchta, a nad nią chór muzyczny, zakrystie są po bokach prezbiterium otwiera się do nawy szeroką, ostrołukową arkadą. W zachodniej części nawy znajduje się trójkątna kruchta, a nad nią chór muzyczny, zakrystie są po bokach prezbiterium, nad nimi znajdują się emporie. Wieża w przyziemiu nakryta jest sklepieniem krzyżowym, druga jej kondygnacja połączona jest z chórem muzycznym, na trzeciej kondygnacji znajduje się konstrukcja zawieszenia dzwonów.

Plebania z 1903 r. wybudowana na wschód od kościoła. Bryła jest prostopadłościenna, jednokondygnacyjna na rzucie wydłużonego prostokąta, nakryta dachem naczółkowym. Od frontu, na środku znajduje się prostopadłościenny ganek nakryty niższym dachem dwuspadowym. Z tyłu do korpusu głównego dobudowana jest przybudówka - prostopadłościenna na rzucie zbliżonym do kwadratu, nakryta dachem pulpitowym. Obecnie budynek ten służy radzie parafialnej, Caritas-owi, oraz odbywają się w niej próby scholii parafialnej. Zaraz za starym budynkiem plebani od niedawna wybudowana została nowa, większa.

Na uwagę zasługują również kaplica cmentarna z 1850 r. wybudowana w stylu neoklasycystycznym. Usytuowana w centrum cmentarza, orientowana. Bryła jest prostopadłościenna, jednokondygnacyjna, na planie prostokąta nakryta dachem dwuspadowym. Od zachodu znajduje się półkolistą absydą o wysokości korpusu nakryta niższym, pół stożkowym dachem. Fasada jest jednoosiowa zwieńczona trójkątnym szczytem i podzielona pilastrami na trzy pola. Drzwi znajdują się na osi, o bokach ich znajdują się półkoliste nisze, a w nich żeliwne figury św. Klary i św. Franciszka. Szczyt kaplicy obramiony jest profilowanym gzymsem.

Rys. 6. Kaplica cmentarna w Chobrze

5.5.4 Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach

Rys. 7. Dworek w Skotnikach

Posiadłość co najmniej od pierwszej połowy XIV w. do 1945 r. w rękach Bogoriów Skotnickich. Dwór wraz z otaczającym go parkiem krajobrazowym z resztkami starodrzewiu położony wśród łąg doliny Wisły, na obszernym, niewysokim wzniesieniu, otoczonym pozostałościami fosi i wału, z resztkami parku. Zniszczony w 1945 r., odnowiony 1948-9. Zwrócony frontem na południowy-wschód. Parterowy, podpiwniczony. Korpus budynku z końca XVIII w., drewniany, otynkowany, na rzucie prostokąta. Przy jego bokach krótszych cztery murowane, kwadratowe alkierze z 2 poł. XVII w. lub początek XVIII w. o grubych murach, wysunięte wydatnie przed lico elewacji frontowej i ogrodowej. Z boków, w przestrzenie między alkierzami wbudowano późniejsze sionki. Od frontu pośrodku płytki ryzalit z nadbudowanym ok. poł. XIX w. drewnianym piętrem, ryzalit od tyłu zniesiony 1945-9. Wnętrze dwutraktowe, w alkierzach po jednej izbie. Dwa kominki w obramieniach z końca XVIII w. Pod korpusem korytarzowe starsze piwnice murowane z kamienia, sklepione kolebkowo. Tylne naroża alkierzy i naroża przy wejściu południowo-zachodnim wsparte wydatnymi, skośnymi szkarpami. Ściany alkierzy zwieńczone gzymsami. Na korpusie dach łamany polski, gontowy, pary alkierzy kryte wspólnymi dachami czterospadowymi. W więźbie użyte belki stropowe z polichromią w kwiaty z XVIII w. Dwór alkierzowy z XVII wieku murowany, przebudowywany pod koniec XVIII wieku.

Obecnie jest znowu własnością rodu Skotnickich. Od XII wieku wieś Skotniki należała, do rodziny Borogiów Skotnickich. Z miejscowością był związany Jarosław Bogoria Skotnicki (1276-1376) - arcybiskup gnieźnieński. Posiadłość co najmniej od pierwszej połowy XIV w. do 1945 r. w rękach Bogoriów Skotnickich.

Dwór był przebudowywany pod koniec XVIII wieku. Kryty gontem stanowi przykład typowego polskiego budownictwa dworskiego. Podczas wojny dwór był ośrodkiem lokalnego dowództwa AK. Rodzina Skotnickich musiała opuścić swoją siedzibę rodową pod koniec 1944 r. Po wojnie dwór wyremontowano, umieszczając w nim szpital. W latach 60. strawił go pożar. Po odbudowie w latach 80. dwór oddano na potrzeby oświaty. W roku 1997, gdy właścicielem obiektu została gmina, radni podjęli jednogłośnie uchwałę o oddaniu dworu z parkiem i resztą fosi rodzinie Skotnickich. Właścicielem został syn przedwojennego właściciela Maksymilian Skotnicki, geograf, wykładowca na Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie synowie Maksymiliana są prawowitymi właścicielami dworu.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań jego ochrony i promocji

Analiza „S”

Mocne strony:

- położenie gminy przy głównych szlakach komunikacyjnych;
- walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- istnienie Gminnego Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji;
- wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy;
- działalność Biblioteki Publicznej;
- kultywowanie tradycji;
- infrastruktura gminy;
- rozwinięte rolnictwo i sadownictwo;
- bogata historia terenu gminy oraz całej Sandomierszczyzny i licznie występujące tu zabytki budownictwa i architektury oraz stanowiska archeologiczne;
- brak zagrożeń dla czystości środowiska.

Analiza „W”

Słabe strony:

- zły stan techniczny obiektów zabytkowych;
- problemy finansowe mieszkańców;
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna;
- brak oznakowania atrakcji turystycznych;
- niewystarczające środki finansowe przeznaczane na ochronę zabytków;
- niewystarczająca edukacja dzieci i młodzieży w dziedzinie historii regionalnej i wrażliwości na kulturę;
- emigracja młodych poza granice gminy;
- słaba promocja regionu i informacja turystyczna;
- niewykorzystanie potencjału zabytków;
- niska świadomość ochrony zabytków;
- zbyt mało terenów zielonych przeznaczonych pod rekreację;
- przedkładanie dobra własnego nad dobro społeczne;
- zagrożenie powodziowe.

Analiza „O”

Szanse i możliwości rozwoju:

- autonomia samorządu terytorialnego;
- popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako „modnej dziedziny”;
- organizowanie konkursów i plenerów malarskich, fotograficznych, konkursów literackich;
- wykorzystanie Sandomierza, Tarnobrzegu i innych miejscowości dla promocji gminy;
- odtwarzanie tradycyjnych zawodów i rzemiosł, pielęgnacja folkloru oraz rodzimych tradycji, zwyczajów i obyczajów;
- zatrudnianie pracowników do opieki nad zabytkami (spadek bezrobocia);
- możliwość uzyskania wsparcia z funduszy Unii Europejskiej;
- korzystanie z wszelkich programów i funduszy, w ramach których pozyskane zostaną środki na remont obiektów zabytkowych gminy oraz rozwój turystyki;
- nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami;
- nawiązanie współpracy z zagranicznymi regionami;
- wykorzystanie metod aktywnego marketingu do rozpoznania rynku turystycznego w celu wejścia na ten rynek;
- tworzenie oferty turystycznej;
- stworzenie cyklicznych i okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących zabytki;
- wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego jako jednej z atrakcji regionu;
- kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży;
- rozbudowa agroturystyki;
- odrestaurowanie obiektów zabytkowych;
- promowanie szlaków turystyczno-kulturowych i rozwój turystyki aktywnej;
- stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym gminy;
- współpraca z organizacjami turystycznymi, młodzieżowymi i innymi.

Analiza „T”

Zagrożenia i bariery

- niepewność, czy działanie przyniesie zamierzony skutek;
- kryzys gospodarczy i związane z nim ograniczenie inwestycji;
- niskie środki budżetowe;
- zagrożenie nieprzewidywalnością warunków atmosferycznych – możliwe podtopienia i powodzie;
- emigracja mieszkańców gminy, szczególnie młodych;
- zagrożenie ze strony wzmożonego transportu drogowego.

7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań

Priorytet 1: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 1:

Zahamowanie procesu niszczenia zabytków i poprawa stanu ich zachowania.

Zadania:

1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy;
2. Ocena oraz kontrolowanie stanu technicznego i sposobu użytkowania zabytków stanowiących własność gminy;
3. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków przed pożarem, zalaniem, kradzieżą;
4. Starania o pozyskanie środków spoza budżetu na rewaloryzację, zmianę sposobu użytkowania lub adaptację do nowych funkcji;
5. Rewaloryzacja zabytkowych terenów zielonych oraz zabytków;
6. Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo – konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.

Kierunek działań 2:

Zwiększenie atrakcyjności obiektów zabytkowych dla potrzeb społecznych, edukacyjnych i turystycznych.

Zadania:

1. Bieżące prace porządkowe przy obiektach zabytkowych;
2. Oznakowanie najważniejszych zabytków (z rejestru zabytków) tablicami z odpowiednim oznaczeniem oraz krótką informacją o obiekcie;
3. Iluminacja najważniejszych zabytków.

Kierunek działań 3:

Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zadania:

1. Wspieranie i rozwój tradycyjnych zawodów i rzemiosł oraz tradycyjnej sztuki budowlanej;
2. Wspieranie rozwoju ośrodków kultury (Gminne Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji, biblioteki, świetlice wiejskie itp.);
3. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie szkolenia pracowników zatrudnionych przy ochronie, utrzymaniu i remontach obiektów zabytkowych.

Priorytet 2: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań 1:

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Zadania:

1. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
2. Ochrona historycznych nazw miejscowości, przysiółków, miejsc, obiektów, oraz nazw geograficznych zgodnie z art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
3. Walka z samowolą budowlaną.

Kierunek działań 2:

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Samborzec.

Zadania:

1. Kompleksowa ochrona wszystkich elementów krajobrazu kulturowego;
2. Zaplanowanie kompleksowego przebadania krajobrazu kulturowego i sporządzenie analizy (studium) krajobrazu kulturowego;
3. Występowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisanie do rejestru nowych zabytków, będących własnością gminy;
4. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o wpisaniu ich własności do gminnej ewidencji zabytków, oraz uświadamianie ich o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego;
5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego obejmującego:
 - tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - sztuki widowiskowe;
 - zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
 - wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
 - umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Priorytet 3:

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz edukacja, popularyzacja i promocja służąca budowaniu tożsamości i wrażliwości na kulturę

Kierunek zadań 1:

Badanie i dokumentacja historii i substancji zabytkowej gminy.

Zadania:

1. Systematyczna weryfikacja obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, oraz jej aktualizowanie przez wpisywanie nowych zabytków, lub wykreślanie z ewidencji obiektów nieistniejących albo tych, które zatraciły swój charakter;

2. Wspieranie badań historycznych;
3. Opracowanie mapy wszystkich zabytków z terenu gminy w celu ułatwienia odnalezienia zabytków i dotarcia do nich. Opracowanie katalogu obiektów zabytkowych;
4. Stworzenie systemu informacji o dziedzictwie kulturowym gminy i regionu poprzez wykorzystanie strony internetowej gminy, lub stworzenie nowej strony zawierającej informacje o walorach krajobrazu kulturowego, zabytkach oraz o historii gminy i regionu, o miejscowych tradycjach, zwyczajach, obyczajach i legendach jak również wiadomości z dziedziny ochrony i promocji zabytków, aktualne informacje i zmiany prawne w tej dziedzinie, oraz informacje i pomoc dla właścicieli zabytków.

Kierunek zadań 2:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu.

Zadania:

1. Współpraca w organizowaniu zajęć w przedszkolach i szkołach z tematyki regionalnej celem upowszechniania wiedzy o regionie, jego historii i tradycji;
2. Organizowanie zajęć terenowych powiązanych z poznawaniem krajobrazu kulturowego i miejsc związanych z historią;
3. Udział w szkoleniach z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego dla pracowników urzędu gminy, pracowników oświaty, placówek kultury. Organizowanie szkoleń dla właścicieli zabytków i zainteresowanych celem podnoszenia świadomości ochrony zabytków;
4. Popularyzacja ochrony dziedzictwa, jako „modnej dziedziny”;
5. Organizowanie konkursów (fotograficznych, plastycznych, literackich i innych) związanych z dziedzictwem kulturowym gminy;
6. Wykorzystanie Gminnego Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji, szkół, organizacji pozarządowych dla budowania świadomości regionalnej oraz do popularyzacji wiedzy o ochronie zabytków.

Kierunek zadań 3:

Promocja dziedzictwa kulturowego i rozwój turystyki.

Zadania:

1. Stworzenie systemu informacji wizualnej o gminie i jej atrakcjach w postaci tablic informacyjnych;
2. Promowanie gminy w Internecie i innych mediach;
3. Współpraca z organizacjami turystycznymi (np.: PTTK) oraz młodzieżowymi (np.: ZHP, szkolne kluby tematyczne);

4. Wykorzystanie potencjału ośrodków turystycznych i pielgrzymkowych (np.: Sandomierz, Tarnobrzeg, Baranów Sandomierski) dla promocji gminy;
5. Kontynuowanie współpracy z sąsiednimi gminami;
6. Współpraca z miejscowościami poza granicami kraju;
7. Współpraca z organizacjami wyznaniowymi na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami;
8. Organizowanie imprez promujących gminę i jej dziedzictwo;
9. Udział w konkursach i pokazach promujących regionalne tradycje;
10. Wspieranie rozwoju agroturystyki;
11. Wykorzystanie istniejących szlaków turystycznych i tworzenie nowych rekreacyjno-kulturowych;
12. Wydanie albumu fotograficznego promującego gminę, oraz tworzenie przewodników, katalogów, informatorów o gminie.

8. Instrumentarium realizacji opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje.

Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- instrumenty finansowe:
 - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
 - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje.
- instrumenty społeczne:
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Samborzec;

- edukacja kulturowa prowadzona zarówno przez placówki oświatowe jak i zlecane organizacjom pozarządowym, działania promocyjne, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką.
- instrumenty koordynacji:
 - realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;
 - współpraca z ośrodkami naukowymi, organizacjami pozarządowymi i kościołami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
 - realizacja poprzez monitoring stanu środowiska kulturowego.
- instrumenty kontrolne:
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków oraz stały monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz stanu zagospodarowania przestrzennego;
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Samborzec, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji gminnego programu:

- poziom wydatków budżetu gminy na realizację programu ochrony i opieki nad zabytkami;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed pożarem, zniszczeniem lub kradzieżą;
- ilość zinwentaryzowanych zabytkowych nagrobków;
- ilość oznaczonych obiektów zabytkowych i tras turystycznych;
- ilość złożonych wniosków na dofinansowanie prac remontowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków;

- ilość uzupełnionych kart adresowych zabytków;
- ilość nowych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- ilość przeprowadzonych inwentaryzacji terenowych stanowisk archeologicznych w ramach AZP;
- ilość stworzonych stanowisk pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- ilość przeprowadzonych szkoleń dla pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- ilość aktualizacji dokonanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i Zmianie Studium;
- ilość inwestycji na obszarach objętych ochroną zabytków;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- ilość wydanych artykułów w lokalnej prasie dotyczących zagadnień związanych z zabytkami;
- ilość przeprowadzonych konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki i wystaw.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie zadań ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy może być realizowane z uwzględnieniem środków:

1. Krajowych:
 - dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji;
 - dotacje gminne;
 - dotacje wojewódzkie i powiatowe
 - programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Zagranicznych (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe);
3. Niepublicznych (środki prywatne osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych).

10.1 Dotacje krajowe

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 roku „W sprawie udzielania dotacji celowej

na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków”, (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie, którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych.

W wyjątkowych wypadkach dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i §1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.)

finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Program „Dziedzictwo Kulturowe”

Program ten stanowi kontynuację finansowania w ubiegłych latach. Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program składa się z następujących priorytetów:

1. Ochrona zabytków;
2. Wspieranie działań muzealnych;
3. Kultura ludowa;
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
5. Ochrona zabytków archeologicznych.

Priorytet 1. Ochrona zabytków

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewitalizacja zabytków jak również udostępnienie zabytków na cele publiczne.

Ustanowiono dwa rodzaje kwalifikujących się zadań:

1. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowane do przeprowadzenia w roku udzielania dofinansowania. Art. 77. Ustawy z dnia 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) określa, które z poniesionych kosztów będą dofinansowane.
2. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Działalność wnioskodawcy nie może być finansowana ze środków publicznych.

Uprawnieni wnioskodawcy

- Osoby fizyczne;
- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Inne jednostki organizacyjne.

Każdy z wymienionych wnioskodawców musi być właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiada taki zabytek w trwałym zarządzie.

Priorytet 3. Kultura ludowa

Celem priorytetu jest wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej oraz popularyzacja różnorodnych zjawisk kultury ludowej.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

1. Zadania edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień kultury regionalnej.
2. Zadania animacyjne wspomagające lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji.
3. Publikacje książkowe z zakresu kultury ludowej.
4. Zadania dotyczące dokumentacji, archiwizacji, udostępniania i ochrony unikalnych zjawisk kultury ludowej w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości.
5. Zadania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego.
6. Zadania dotyczące ochrony architektury regionalnej.
7. Zadania o charakterze artystycznym inspirowane sztuką i twórczością ludową.
8. Zakup obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej w celu ich publicznego udostępniania.
9. Projekty badawcze i popularyzatorskie z zakresu antropologii kultury etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

Uprawnieni wnioskodawcy

- Samorządowe instytucje kultury, z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Priorytet 5. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacji badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich. W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych;
- rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury;
- międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne;
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

10.2 Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

W ramach programu wyodrębniono:

Oś priorytetową 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe

Priorytet inwestycyjny 6c: zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Zakłada realizację inwestycji dotyczących wzmocnienia potencjału województwa w kontekście ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Województwo Świętokrzyskie jest regionem, w którym w dziedzictwie kultury upatruje się istotny czynnik wpływający na rozwój społeczno gospodarczy jak również w zakresie budowania tożsamości kulturowej.

Typy przedsięwzięć:

Wsparcie uzyskują przedsięwzięcia dotyczące:

- zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego, dostosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych lub kulturowych;
- promocji dziedzictwa kulturowego regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych oraz kompleksowych produktów turystycznych (w tym tworzenie szlaków kulturowych). Działania informacyjno - promocyjne będą wspierane jedynie jako element szerszego działania w ramach projektu;
- organizacji wydarzeń kulturalnych;
- rozwoju zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego), przebudowy i renowacji instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego oraz konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych wraz z dostosowaniem do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym działalności gospodarczej;
- zakupu wyposażenia oraz konserwacji muzealiów, materiałów archiwalnych starodruków itp.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono:

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.

Aneks

Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt zabytkowy	Datowanie
1.	Andruszkowice	Figura przydrożna	1793 r.
2.	Andruszkowice	Figura przydrożna	1902 r.
3.	Bogoria Skotnicka	Krzyż	1896 r.
4.	Bogoria Skotnicka	Krzyż	1904 r.
5.	Bystrojowice	Krzyż	1946 r.
6.	Chobrzany	Kościół parafialny pw. Św. Jana Ewangelisty i św. Marty	1870-1872
7.	Chobrzany	Kaplica cmentarna	1850 r.
8.	Chobrzany	Cmentarz parafialny	XIX w.
9.	Chobrzany	Krzyż	1887 r.
10.	Chobrzany	Figura przydrożna	1901 r.
11.	Chobrzany	Krzyż	1935 r.
12.	Faliszowice	Figura przydrożna	1926 r.
13.	Gorzyczany	Figura	1886 r.
14.	Gorzyczany	Krzyż	1886 r.
15.	Gorzyczany	Kapliczka drewniana	1900 r.
16.	Gorzyczany	Figura	1904 r.
17.	Jachimowice	Park dworski	XVIII w.
18.	Janowice	Krzyż	1883 r.
19.	Janowice	Krzyż	1908 r.
20.	Janowice	Figura	1928 r.
21.	Kobierniki	Kapliczka św. Jana Nepomucena	I p. XIX w.
22.	Kobierniki	Figura	1918 r.
23.	Kobierniki	Figura	1925 r.
24.	Koćmierzów	Figura	koniec XIX w.
25.	Łojowice	Figura	1922 r.
26.	Milczany	Krzyż	1868 r.
27.	Milczany	Figura	1929 r.
28.	Ostrołęka	Krzyż	1914 r.
29.	Polanów	Krzyż	II p. XIX w.
30.	Polanów	Krzyż	II p. XIX w.
31.	Polanów	Krzyż	1910 r.
32.	Polanów	Krzyż	1917 r.
33.	Ryłowice	Figura	II p. XIX w.
34.	Samborzec	Kościół parafialny pw. Św. Trójcy	XIII w.
35.	Samborzec	Dzwonnica	1880 r.
36.	Samborzec	Kaplica przy kościele p.w. św. Trójcy	1956 r.
37.	Samborzec	Plebania	1922 r.
38.	Samborzec	Najstarsza część cmentarza parafialnego	XIX w.
39.	Samborzec	Figura	II p. XIX w.
40.	Samborzec	Krzyż	1880 r.
41.	Samborzec	Krzyż	1888 r.
42.	Samborzec	Krzyż	1893 r.
43.	Samborzec	Krzyż	1907 r.
44.	Samborzec	Figura	1910 r.

45.	Skotniki	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	XIV w.
46.	Skotniki	Dzwonnica	XVII w.
47.	Skotniki	Figura św. Jana Chrzciciela	XVII w.
48.	Skotniki	Cmentarz parafialny	XIX w.
49.	Skotniki	Zespół dworsko-parkowy	XVII w.
50.	Skotniki	Krzyż	1875 r.
51.	Skotniki	Krzyż	1885 r.
52.	Strohcice	Krzyż	1890 r.
53.	Strohcice	Figura	1917 r.
54.	Strohcice	Figura	1920 r.
55.	Szewce	Figura	1932 r.
56.	Szewce	Krzyż	1940 r.
57.	Szewce	Kapliczka drewniana	1945 r.
58.	Śmiechowice	Krzyż	1865 r.
59.	Śmiechowice	Krzyż	1947 r.
60.	Wielogóra	Figura	1886 r.
61.	Wielogóra	Krzyż	1924 r.
62.	Wielogóra	Krzyż	1926 r.
63.	Zajeziórze	Figura	1827 r.
64.	Zajeziórze	Krzyż	1905 r.
65.	Zawierzbie	Kapliczka kamienna	1873 r.
66.	Zawierzbie	Figura	1948 r.
67.	Zawierzbie	Krzyż	1948 r.
68.	Zawisielcze	Figura	1949 r.
69.	Złota	Krzyż	1835 r.
70.	Złota	Krzyż	1902 r.
71.	Złota	Figura	1938 r.
72.	Żuków	Krzyż	1803 r.
73.	Żuków	Figura	1908 r.
74.	Żuków	Krzyż	1909 r.

Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Samborzec

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr w miejscowości na obszarze AZP	Funkcja obiektu	Chronologia
1.	Łojowice	89-73	3/182	Osada	Neolit
2.	Łojowice	89-73	4/183	Osada	
3.	Kolonia Milczany	89-73	26/164	Osada	Neolit Wczesny okres epoki brązu
4.	Kolonia Milczany	89-73	27/165	Osada	Wczesny okres epoki brązu
5.	Kolonia Milczany	89-73	29/167	Osada Osada	Neolit Wczesne średniowiecze
6.	Kolonia Milczany	89-73	30/168	Osada	Wczesny neolit Wczesne średniowiecze
7.	Kobierniki	89-73	7/132	Osada	Neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze
8.	Kobierniki	89-73	2/65	Cmentarzysko	Neolit
9.	Strohcice	89-73	3/128	Osady	Neolit Wczesny i starszy okres epoki brązu
10.	Milczany	89-73	6/144	Osady	Neolit Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze
11.	Milczany	89-73	9/147	Osady	Neolit Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze

12.	Milczany	89-73	12/150	Osady	Neolit
13.	Milczany	89-73	20/158	Osady	Neolit Wczesne średniowiecze
14.	Milczany	89-73	13/151	Osady	Neolit
15.	Janowice	90-71	12/276	Osada	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
16.	Janowice	90-71	13/277	Osada	Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze
17.	Janowice	90-71	14/278	Osada	Wczesne średniowiecze
18.	Janowice	90-71	15/279	Osada	Neolit Wczesne średniowiecze
19.	Janowice	90-71	22/300	Osada	Neolit
20.	Janowice	90-71	27/305	Osada	Neolit
21.	Janowice	90-71	11/275	Osada	Neolit
22.	Jachimowice	90-71	1/325	Osada	Epoka brązu
23.	Jachimowice	90-71	2/326	Osada	Neolit Epoka brązu
24.	Jachimowice	90-71	4/328	Osada	Neolit Wczesne średniowiecze
25.	Samborzec	90-72	24	Osada	Neolit Epoka brązu Epoka żelaza Wczesne średniowiecze

				Cmentarzysko	Neolit Wczesne średniowiecze
26.	Złota	90-73	1/73	Osady Cmentarzysko	Neolit Wczesne średniowiecze Neolit Epoka brązu
27.	Złota	90-73	2/73	Osady Cmentarzysko	Neolit Epoka brązu Neolit
28.	Złota	90-73	3/73	Osady Cmentarzysko	Neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze Neolit Epoka brązu
29.	Złota	90-73	4/73	Osady	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
30.	Złota	90-73	6/73	Kopiec	
31.	Złota	90-73	11/73	Grób szkieletowy	Epoka brązu
32.	Złota	90-73	12/73	Cmentarzysko	
33.	Złota	90-73	13/73	Grobowiec megalityczny	Neolit

34.	Polanów Złocki	90-73	14/73	Cmentarzysko	Późny neolit
35.	Polanów Złocki	90-73	15/73	Osada	Środkowy neolit
36.	Polanów Złocki	90-73	16/73	Obozowisko	Górny paleolit
37.	Złota	90-73	28/73	Osady Ślad osadnictwa	Środkowy neolit Późny neolit Epoka brązu Wczesnego średniowiecza
38.	Złota	90-73	29/73	Ślady osadnictwa Grób zbiorowy	Późny neolit Epoka brązu Wczesnego średniowiecza Epoka brązu
39.	Złota	90-73	30/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Środkowy neolit Późny neolit
40.	Złota	90-73	32/73	Ślady osadnictwa Osady	Środkowy neolit Późny neolit Wczesne średniowiecze Epoka brązu Epoka żelaza
41.	Złota	90-73	33/73	Osady	Wczesny neolit

					Środkowy neolit Wczesny okres epoki brązu
42.	Złota	90-73	36/73	Grób szkieletowy	Epoka brązu
43.	Złota	90-73	37/73	Ślady osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu
44.	Złota	90-73	39/73	Osada Ślady osadnictwa	Środkowy neolit Późny neolit Epoka brązu
45.	Złota	90-73	41/73	Ślady osadnictwa Osada	Neolit Epoka brązu Epoka brązu
46.	Złota	90-73	43/73	Ślady osadnictwa Osada	Epoka żelaza Wczesne średniowiecze Epoka brązu
47.	Złota	90-73	47/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Późny neolit
48.	Złota	90-73	49/73	Ślad osadnictwa	Neolit środkowy Neolit późny Wczesne średniowiecze

				Osady	Epoka brązu
49.	Złota	90-73	56/73	Ślady osadnictwa	Neolit środkowy Późny neolit
				Osady	Późny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze
50.	Złota	90-73	57/73	Grób	Neolit
51.	Złota	90-73	60/73	Ślady osadnictwa	Neolit środkowy Neolit późny
				Osady	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
52.	Złota	90-73	66/73	Osady	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
				Ślady osadnictwa	Neolit środkowy Wczesne średniowiecze
53.	Złota	90-73	68/73	Osada	Wczesny neolit
				Ślady osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu
54.	Złota	90-73	70/73	Grób szkieletowy	Neolit

55.	Polanów Samborzecki	90-73	73/73	Ślady osadnictwa Osada	Neolit wczesny Neolit późny Epoka brązu Wczesne średniowiecze Wczesny neolit
56.	Polanów Samborzecki	90-73	79/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze Neolit środkowy
57.	Polanów Samborzecki	90-73	80/73	Osady	Wczesny neolit Epoka żelaza
58.	Polanów Samborzecki	90-73	84/73	Osada	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze
59.	Polanów Złocki	90-73	89/73	Osady Ślady osadnictwa	Wczesny neolit Środkowy neolit Epoka brązu Neolit środkowy Epoka żelaza
60.	Złota Kolonia	90-73	97/73	Osady	Wczesny neolit Środkowy neolit

				Ślad osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu Epoka żelaza
61.	Andruszkowice	90-73	109/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Średniowiecze
62.	Andruszkowice	90-73	112/73	Osady Ślad osadnictwa	Neolit wczesny Epoki brązu Wczesne średniowiecze Neolit wczesny
63.	Andruszkowice	90-73	113/73	Ślady osadnictwa Osady Grób	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze Epoka żelaza